

Lagutskottets betänkande

1984/85:41

om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll (prop. 1984/85:163)

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1984/85:163 samt en med anledning av propositionen väckt motion (vpk) och två fristående motioner (m) om barns ansvar för rättegångskostnader resp. om ränta på rättegångskostnader.

I propositionen föreslås att särskilda regler om rättegångskostnader skall gälla i mål om underhållsbidrag till barn. Enligt förslaget får domstolen när barnet förlorar målet besluta att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad om särskilda skäl föranleder det. Om det inte finns några sådana skäl och barnets talan i målet har förts av en förälder som varaktigt sammanbor med barnet skall föräldern i stället för barnet förpliktas ersätta motparten dennes rättegångskostnader.

Utskottet tillstyrker bifall till propositionen och avstyrker samtidigt m-motionen om barns ansvar för rättegångskostnader eftersom syftet med motionen tillgodoses genom propositionsförslaget. Vidare avstyrks önskemålen i vpk-motionen om dels ytterligare lagstiftningsåtgärder på området, dels användningen av termen barn. Också m-motionen om ränta på rättegångskostnader avstyrks.

Propositionen

I proposition 1984/85:163 föreslår regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet att riksdagen antar i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i föräldrabalken.

Lagförslaget har fogats till detta betänkande som *bilaga*.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad utskottet anför på s. 3 f.

Motionsyrkandena

A. Motion väckt med anledning av propositionen

I motion 1984/85:3085 av Per Israelsson (vpk) yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt beredning för lagstiftning på grundval av ensamförälderkommitténs förslag,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fastläggande av en enhetlig terminologi i allmänna handlingar för benämning av personer åren före och efter myndighetsåldern 18 år.

B. Motioner väckta under allmänna motionstiden 1985

I motion 1984/85:835 av Görel Bohlin (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av bestämmelserna om rättegångskostnader så att orimliga ekonomiska konsekvenser ej uppstår för barn i samband med tvister om underhållsbidrag.

I motion 1984/85:1671 av Sven Munke (m) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändrad ränteberäkning vid ersättning för rättegångskostnad.

Utskottet

Underhållsbidrag till barn fastställs genom avtal eller dom. Har ett underhållsbidrag fastställts kan det senare jämkas om förhållandena ändrats.

Nära samband med underhållsreglerna har bestämmelserna om bidragsförskott. Bidragsförskott kan utgå för vad en underhållsskyldig förälder skall betala i underhållsbidrag. Bidragsförskottet, vars storlek bestäms med ledning av basbeloppet, utgår i princip med fullt belopp även om det fastställda underhållsbidraget är lägre. Om det fastställda underhållsbidraget understiger vad den underhållsskyldige bör kunna betala kan dock bidragsförskottet sänkas eller helt bortfalla. Utgår bidragsförskott skall försäkringskassan återkräva beloppet av den bidragsskyldige intill underhållsbidragets storlek. Denna återkravs rätt medför att försäkringskassan har intresse av att underhållsbidraget inte är för lågt. Kassan har emellertid inte möjlighet att själv föra talan om fastställande av underhållsbidrag eller höjning av detta, utan en sådan talan måste föras av barnet. Risken för att bidragsförskott kommer att vägras eller betalas ut med reducerat belopp kan medföra att vårdnadshavaren inte vågar träffa avtal om underhållsbidragets storlek. Vårdnadshavaren måste då låta underhållsfrågan prövas av domstol, trots att föräldrarna kanske i och för sig är överens. På motsvarande sätt kan denna risk påverka yrkanden och medgivanden i rättegången.

I mål om underhållsbidrag till barn får barnet, om det är under 18 år, inte självt föra sin talan utan måste företrädas av en ställföreträdare, oftast vårdnadshavaren. Barnet anses emellertid som part i målet. I 18 kap. rättegångsbalken (RB) finns bestämmelser om rättegångskostnader i tvistemål. Dessa bestämmelser gäller även för underhållsmålen. Om barnet förlorar målet kan barnet enligt huvudregeln i 18 kap. 1 § RB förpliktas att betala den vinnande förälderns rättegångskostnader. Har den föräldern

allmän rättshjälp får barnet ersätta staten kostnaderna för föräldrarnas rättshjälp.

Frågan om *barns ansvar för rättegångskostnader* och spörsmål med nära anknytning härtill har under senare år tagits upp till behandling i olika sammanhang.

Vid 1978/79 års riksmöte konstaterade sålunda lagutskottet (LU 1978/79:9) att gällande rättegångskostnadsregler på detta område inte var helt tillfredsställande och att bestämmelserna borde ses över. Vad utskottet anfört gav riksdagen regeringen till känna.

Riksdagens skrivelse överlämnades till rättegångsutredningen som tagit upp frågan i sitt betänkande (SOU 1982:26) Översyn av rättegångsbalken I. Utredningen har emellertid inte lagt fram något förslag till ändrad lagstiftning i förevarande hänseende. Enligt utredningens mening bör problemen i första hand lösas på annat sätt än genom ändringar i RB:s bestämmelser om rättegångskostnader. Betänkandet, som remissbehandlats och vars förslag i vissa delar redan genomförts, bereds för närvarande inom justitiedepartementet med sikte på en lagrådsremiss mot slutet av år 1985.

Vidare har reglerna om underhållsbidrag och bidragsförskott setts över av ensamförälderkommittén. I betänkandet (SOU 1983:51) Ensamföräldrarna och deras barn har kommittén föreslagit bl. a. genomgripande ändringar av dessa bestämmelser. Förslaget innebär bl. a. en förändrad administration och samordning av systemen beträffande underhållsbidrag och bidragsförskott. På denna punkt har kommittén föreslagit att prövningen av frågor om underhållsbidrag förs över till försäkringskassorna. Tvister om storleken på underhållsbidrag skall således inte prövas av allmän domstol utan av försäkringskassan och, efter besvär, av försäkringsdomstol. Syftet med förslaget är att komma till rätta med de problem som nuvarande ordning kan medföra i vissa fall. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Frågan om barns ansvar för rättegångskostnader har också efter 1978/79 års riksmöte vid flera tillfällen behandlats av riksdagen med anledning av motioner (se LU 1979/80:26, 1982/83:24 och 1983/84:18). Under innevarande riksmöte har lagutskottet tagit upp frågan i ett yttrande till socialutskottet i december 1984 (LU 1984/85:1 y) med anledning av förslag till lag om förlängt bidragsförskott för studerande (prop. 1984/85:39). Utskottet har därvid framhållit bl. a. att nuvarande regler om barns ansvar för rättegångskostnader inte är helt tillfredsställande och att det är angeläget att frågan får en acceptabel lösning. Socialutskottet har i sitt betänkande (SoU 1984/85:10) understrukt vad lagutskottet anfört om vikten av att snarast få en lösning på frågan om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag.

I propositionen föreslås att i föräldrabalken intas vissa särskilda regler om rättegångskostnader i mål om underhåll till barn för fall då barnet

förlorar målet. Om det finns särskilda skäl får sålunda domstolen förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad. Finns det inga särskilda skäl och har barnet företrätts av en förälder som varaktigt bor tillsammans med barnet, skall föräldern i stället för barnet åläggas att ersätta motparten dennes rättegångskostnad. Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1985.

Utskottet ser med tillfredsställelse att det nu läggs fram ett förslag till lagstiftning om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhållsbidrag. Enligt utskottets mening innebär lagförslaget en godtagbar lösning av de problem som nuvarande ordning visat sig medföra. Utskottet tillstyrker att förslaget genomförs. Genom lagförslaget tillgodoses syftet med motion 835 (m), vari yrkas att rättegångskostnadsbestämmelserna skall ses över så att orimliga ekonomiska konsekvenser ej uppstår för barnet. Någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen är således ej påkallad.

Utskottet övergår här efter till att behandla de frågor som föranleds av motionerna 3085 och 1671.

I motion 3085 (vpk) begärs att *beredningen av ensamförälderkommitténs förslag* om överförande av underhållsfrågor till försäkringskassorna skall fortsättas (yrkande 1). Motionären anser att en lösning i linje med kommitténs förslag skulle innebära en slutlig lösning av problemet med barns rättegångskostnader. I motionen hänvisas till departementschefens uttalande i propositionen (s. 11) att någon lagstiftning i enlighet med kommitténs förslag på den punkten för närvarande inte är aktuell. Motionären anser för sin del att en sådan lagstiftning skulle kunna vara aktuell.

Som framgår av redogörelsen ovan (s. 3) bereds för närvarande ensamförälderkommitténs förslag inom regeringskansliet. Av propositionen framgår att härvid också vissa angränsande spörsmål övervägs, bl. a. frågan om en ordning med s. k. förhandsbesked från försäkringskassan beträffande skäligheten av ett visst underhållsbidrag. Enligt utskottets mening bör regeringens ställningstagande i de olika frågorna inte föregripas. Något uttalande från riksdagens sida om inriktningen av det fortsatta beredningsarbetet såsom begärts i motionen bör således inte göras. I likhet med vad utskottet tidigare framhållit då frågan varit aktuell (se LU 1984/85:1 y) vill utskottet emellertid — utan att ta ställning till kommitténs förslag — understryka vikten av att frågan om förhandsbesked från försäkringskassorna snarast löses så att inte, när parterna är överens i underhållsfrågan, den underhållsberättigade ändå måste väcka talan vid domstol för att undgå risken för en reducering av bidragsförskottet.

I motion 3085 förordas vidare att *termen barn* undviks när det gäller personer som fyllt 15 år (yrkande 2). Enligt motionären förefaller det egendomligt att en person som har fyllt 18 år, och som sålunda är myndig, omnämns som barn. Även beträffande personer inom åldersgruppen 15—18 år bör en annan term än barn användas.

Som motionären påpekar är det inte ovanligt att ordet barn används i

lagtext som benämning på personer som fyllt 15 år eller som uppnått myndig ålder. Detta gäller inte minst i föräldrabalken. Utskottet kan i och för sig dela motionärens uppfattning att denna användning av ordet barn kan te sig mindre lämplig. Utskottet vill dock påpeka att termen i många fall har en annan betydelse än den har i allmänt språkbruk, nämligen som beteckning på personer under 15 år (minderåriga) eller under 18 år (underåriga). Särskilt i föräldrabalken används sålunda ordet barn för att beteckna en familjerättslig relation. Att i enlighet med motionärens önskemål generellt lägga fast en annan terminologi än den nuvarande kan därför bli svårt. I vissa fall torde dock andra uttryck än ordet barn kunna utnyttjas. Utskottet förutsätter att regeringen uppmärksammar frågan om användningen av ordet barn och i det framtida lagstiftningsarbetet överväger om någon annan terminologi kan användas. Något särskilt uttalande från riksdagens sida i frågan är inte erforderligt.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 3085.

I motion 1671 (m) tas upp en fråga om *ränta på rättegångskostnad*.

Enligt 18 kap. 8 § andra stycket RB gäller att den som i en rättegång förpliktas ersätta motparten dennes rättegångskostnader skall utge 6 % ränta på dessa kostnader från dagen då målet avgörs till dess betalning sker.

I motionen anförts att den i lagrummet fastställda räntesatsen i dagens läge måste anses vara för låg. Motionären hemställer därför att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av bestämmelsen så att räntesatsen anpassas till räntelagen.

Som utskottet framhöll år 1984 vid behandlingen av ett liknande motionsyrkande (se LU 1983/84:32) har en särskild utredare tillsatts för att göra en allmän översyn av räntelagen. Enligt direktiven (dir. 1984:12) skall utredaren bl. a. överväga om de nuvarande bestämmelserna om ränta på rättegångskostnader är ändamålsenliga. Enligt vad utskottet inhämtat avser utredningen, som antagit namnet Räntelagsutredningen, att överlämna sitt slutbetänkande i juni 1985. Någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 1671 är därför inte erforderlig.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *barns rättegångskostnader*
att riksdagen *dels* antar det i proposition 1984/85:163 framlagda förslaget till lag om ändring i föräldrabalken, *dels* avslår motion 1984/85:835 i den mån den inte tillgodoses genom vad utskottet hemställer i detta moment,
2. beträffande *yttre lagstiftningsåtgärder*
att riksdagen avslår motion 1984/85:3085 yrkande 1,
3. beträffande *användningen av termen barn*
att riksdagen avslår motion 1984/85:3085 yrkande 2,

4. beträffande *ränta på rättegångskostnad*
att riksdagen avslår motion 1984/85:1671.

Stockholm den 14 maj 1985

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m)*, Lennart Andersson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s)*, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Berit Löfstedt (s) och Sten Andersson i Malmö (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Särskilda yttranden

1. Ytterligare lagstiftningsåtgärder samt användningen av termen barn (mom. 2 och 3)

Per Israelsson (vpk) anför:

I min motion 1984/85:3085 tar jag upp tre frågor: 1. att förslaget i proposition 1984/85:163 godtas som en övergångslösning. 2. att en fortsatt beredning bör ske inom regeringens kansli i vad gäller ensamförälderkommitténs förslag om överförande av vårdnadstvist till avgörande hos försäkringskassorna med hänsynstagande till vad som anförts i motionen. 3. att ingen som fyllt 18 år i allmänna handlingar skall benämnas som "barn" och att en term fastställs som täcker ungdomsgruppen 15—18 år.

Utskottet vill inte göra något uttalande med anledning av motionen. Som skäl anförts att regeringens ställningstagande i de olika frågorna inte bör föregripas. Som anförts på s. 11 i propositionen så ställer sig regeringen inte helt avvisande till ensamförälderkommitténs förslag. Man säger dock att någon lagstiftning i enlighet med kommitténs förslag på den punkten är dock f. n. inte aktuell. Syftet med motionen var att söka aktualisera fortsatt beredning för förslag till riksdagen av en mera slutlig lösning av frågan om barns ansvar för rättegångskostnader i mål om underhåll. Med en lösning i linje med utredningens förslag borde tvister i normalfallet kunna undvikas och därmed kostnader för såväl parter som samhället. Jag utgår därför ifrån att en lösning framdeles kommer att ske väsentligen med utgångspunkt i ensamförälderkommitténs förslag.

Till frågan i min motion om vad som i allmänna handlingar skall förstås med "barn" så har utskottet i sin skrivning visat viss förståelse, även om man inte velat gå så långt som till ett tillkännagivande. Utskottet pekar på

att termen i många fall har en annan betydelse än den har i allmänt språkbruk när det gäller lagtext. Man hänvisar till att i föräldrabalken används ordet barn för att beteckna en familjerättslig relation. Utskottet ser därför svårigheter när det gäller att lägga fast en annan terminologi än den nuvarande. Utskottet förutsätter emellertid att regeringen uppmärksammar frågan om användningen av ordet barn och i den framtida lagstiftningen överväger om någon annan terminologi kan användas. Denna skrivning är positiv till den fråga som jag aktualiserat i min motion. Jag vill slutligen framhålla att det är viktigt att termer i lagtext inte på något avgörande sätt avviker från samma ords betydelse i folkets vardagsspråk. Även en lekman bör direkt ur lagtexten kunna utläsa vad lagstiftaren, riksdagen, avsett.

2. *Ränta på rättegångskostnad (mom. 4)*

Per-Olof Strindberg, Mona Saint Cyr, Allan Ekström och Sten Andersson i Malmö (alla m) anför:

Vi instämmer i uppfattningen att den i rättegångsbalken intagna räntesatsen om 6 % är för låg, i synnerhet i förhållande till ett diskonto på 11,5 %.

Enär frågan behandlas av räntelagsutredningen, vars betänkande avses bli framlagt redan nästa månad, har vi emellertid avstått från att reservera oss till förmån för motion 1671.

*Bilaga***Förslag till****Lag om ändring i föräldrabalken**

Härigenom föreskrivs att i 7 kap. föräldrabalken¹ skall införas en ny paragraf, 19 §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.

19 §

I mål om underhåll till barn gäller följande avvikelser från 18 kap. rättegångsbalken, om barnet förlovar målet.

Om det finns särskilda skäl, får förordnas att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad. Finns det inte sådana skäl och har barnet i rättegången företrätt av en förälder som varaktigt bor tillsammans med barnet, skall föräldern i stället för barnet åläggas att ersätta motparten dennes rättegångskostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

Äldre bestämmelser gäller alltjämt i fråga om mål, vari talan väckts före ikraftträdandet.

¹ Balken omtryckt 1983: 485.